

Delrapport vedr.:

Naturen i Thyborøn-Harboøre, Ulfborg-Vemb og Holmsland kommuner som grundlag for naturbaseret erhvervsudvikling

*Skandinavisk Naturs 2. delrapport i Midt-Nord
Turismes projekt "Nationalparker, naturreser-
vater og andre store naturområder som vækst-
generator for turisme og lokal erhvervsudvik-
ling"*

Delrapport vedr.:

Naturen i Thyborøn-Harboøre, Ulfborg-Vemb og Holmsland kommuner som grundlag for naturbaseret erhvervsudvikling

*Skandinavisk Naturs 2. delrapport i Midt-Nord Turismes projekt "Nationalparker,
naturreservater og andre store naturområder som vækstgenerator for turisme og
lokal erhvervsudvikling"*

Skandinavisk Natur 5. november 2005
© 2005 Skandinavisk Natur og Midt-Nord Turisme

1. Indledning – mandat og metode

Skandinavisk Natur har medio oktober 2005 (og tidligere i anden sammenhæng) været på befaring i Holmsland, Ulfborg-Vemb og Thyborøn-Harboøre kommuner. Vi har talt med centrale personer i de tre kommuner, som også skriftligt har besvaret et lille spørgeskema. På denne baggrund – og i overensstemmelse med vort mandat og aftale med Midt-Nord Turisme – har vi foretaget en vurdering af naturen i kommunerne som potentielt grundlag for naturbaseret erhvervsudvikling; vurderingen indgår i MNT-projektet *Nationalparker, naturreservater og andre store naturområder som vækstgenerator for turisme og lokal erhvervsudvikling*.

Indledningsvis giver vi et kort signalement af kommunernes natur med mere, før vi i pkt. 8 sammenfatter og konkluderer. Research og afrapporteringen er sket indenfor rammerne af i alt ca. 35 timer, og afrapporteringens omfang og detaljering skal ses i denne sammenhæng. Vi begynder længst mod syd – i Holmsland Kommune – og fortsætter mod nord.

Jens Justesen
Skandinavisk Natur
05.11.05

2. Holmsland

Skandinavisk Natur har haft en samtale med Mette Mathiesen på turistbureauet i Hvide Sande, og museumsdirektør Jonna Larsen, Fiskeriets Hus i Hvide Sande. Jonna Larsen har desuden responderet skriftligt på det spørgeskema, vi har udarbejdet i forbindelse med researchen i de tre kommuner. Nærværende afrapportering er foretaget på grundlag af dette og af vor egen research i Holmsland, der er den sydligste af de aktuelle kommuner.

2.1 Naturen i Holmsland

Mette Mathiesen sagde meget rammende, da vi besøgte turistbureauet, at Holmsland kommune turistmarkedsfører sig på ”sand og vand”. Og det er netop kommunens 40 km klitkyst, der primært kendetegner kommunens natur ... men også Ringkøbing fjord med omkringliggende strandenge og yngle- og trækfugle, som er knyttet til fjord og eng. I Bjerregård, Skodbjerge, Haurvig, Klegod og Houvig finder man desuden hede-/klithedeområder. Problemet med fjorden og engene som grundlag for naturturisme er bl. a., at de er privatejede, og at det er vanskeligt at komme ned til fjorden og at færdes på engene. Oplevelsen af naturen i kommunen er derfor primært knyttet til klit, strand og hav, og til det begrænsede indsyn man får i Ringkøbing fjord komplekset fra Holmsland Klitvej (hovedvej 181). En betydelig del af Holmsland kommune er i øvrigt stærkt præget af sommerhusbebyggelse og af trafikken på 181.

2.2 Bæredygtighed

Holmsland Kommune har allerede i dag et betydeligt turistpres og er opmærksom på, at sand-vand-og-vind-naturen er sårbar og nedslides ved aktiv brug. For at styre publikums anvendelse af naturen har man derfor bl. a. anlagt stier, som hvert år fores med halm etc. Desuden udsender man information til turisterne om, hvor det er hensigtsmæssigt at gå til stranden uden at ødelægge klitterne.

2.3 Naturbrug og information

Der er etableret et system for naturformidling i kommunen. Dette gennemføres bl. a. i samarbejde med Ringkøbing Museum/Ringkøbing Amt (*Ud på tur*) og Ringkøbing Fjord Samarbejdet (*Træfpunkt*). Turistbureauet og især Fiskeriets Hus i Hvide Sande står centralt i naturformidlingen. Turistbureauet udleverer bl. a. kort over vandre- og cykelstier i området, og Fiskeriets Hus har siden starten i 1992 gennemført naturvejløerarrangementer og har en solid skoletjenestevirksomhed.

Fiskeriets Hus har ca. 40.000 besøgende årligt, og museets naturvejleder – der også er institutionens direktør – er fiskeriteknolog med bl. a. pædagogisk videreuddannelse. Fiskeriets Hus samarbejder bl. a. med naturvejledere og akvarier i andre nordvestjyske kystkommuner, og udveksler løbende erfaringer og deltager på videreuddannelse; huset deltager desuden i kulturarrangementer, når temaet passer ... f. eks. i *Kulturfestival Vinden*, hvor man i løbet af sommeren havde udstillinger og forskellige events.

Mette Mathiesen nævnte desuden, at der planlægges et samarbejde med Naturbussen fra Klosterheden Statsskovdistrikt, og et turistarrangement med naturvejleder Marianne Linnemann fra Oxbøl Statsskovdistrikt er på bedding til næste år. I øvrigt er lystfiskeri, vandreture, cykling, windsurfing og badning de mest almindelige naturaktiviteter i Holmsland Kommune. Vi nævner endvidere Nr. Lyngvig fyr og den lille naturrumsudstilling ved fyrets fod, som på meget konkret måde fortæller om fuglene i området og om opskyl på stranden.

3. Ulfborg-Vemb

Ulfborg-Vemb Kommune er den midterste af de tre kommuner i undersøgelsesområdet. Vi har haft samtaler med Maria Søgaard på turistbureauet i kommunen, og Jette Haubjerg – der i lighed med Maria Søgaard er medarbejder på turistbureauet – har skriftligt besvaret vort spørgeskema. Afrapporteringen er foretaget på baggrund af dette, og af vor egen research i Ulfborg-Vemb Kommune.

3.1 Naturen i Ulfborg-Vemb Kommune

Ulfborg-Vemb er uden tvivl den af de tre kommuner i undersøgelsesområdet, der har mest at tilbyde den naturinteresserede turist. Den vestlige del af kommunen har lidt af Nationalpark Thy over sig (bl. a. Husby Klitplantage og klithederne mod vest), og i den østlige del af kommunen – ind mod den nuværende Holstebro Kommune – finder man relativt store hedeområder af god kvalitet i mosaik med plantage. Desuden løber både Lilleåen og Storåen gennem kommunen, og Nissum Fjord med bl. a. Felsted Kog udgør fugleområder af betydelig international værdi. En stor del af kommunen er præget af landbrugsarealer, og bl. a. i Vester Husby/Bækby finder man store sommerhusområder med relativt stor turistbelastning på naturen.

▶ Husby Klitplantage

Husby Klitplantage er med sine 1.100 hektar en relativt stor klitplantage. Den hviler overalt på fygesand, og de første træer blev plantet i 1858. Under fygesandet varierer jordbunden dog en del, og derfor er variationen i plantagen ganske stor. Det ser man tydeligt under en køretur i bil ad Betonvejen. Den starter ved kirken oppe ved hovedvej 181, går hele vejen ned til havet ved Græm Strand og dokumenterer fint variationen i beplantning og landskab.

På den første del af turen er skoven ganske høj, og der er en del løvtræer, men efter parkeringspladsen ved sidevejen Bundgårdvej ændrer landskabet og plantagen karakter. Nu ser man, at træerne vokser i et kuperet klitlandskab, og fyrretræerne

dominerer efterhånden helt skovbilledet. På et tidspunkt kommer man ud til åbne, dyrkede arealer på venstre hånd, men snart stikker vejen igen ind i plantagen. Fyrreskoven er nu bare et lavt, vindstresset krat, og det er tydeligt, at selv bjergfyrren har problemer herude. Efterhånden forsvinder træerne, og man er nu ude på klitheden, så i hjelmeklitten og til slut på stranden. Samme tur kan i øvrigt gennemføres på cykel og til fods på en gang- og cykelsti, der løber omtrent parallelt med bilvejen.

Umiddelbart før man kommer ned til Græm strand, står der et skilt som viser ned til en badesø; måske et alternativ for dem, der ikke vil i havet. Samme sted går Raketvejen fra mod nord, og den er markeret som vandresti (navnet kommer fra den tid, hvor man med en ”raket” skød liner ud til strandede skibe). Går man en tur op ad denne vej, kommer man gennem et smukt og varieret klit- og klithedelandskab. Stien fører op til parkeringspladsen ved Spidsbjerg i den nordlige del af plantagen, og herfra kan man så gå tilbage langs stranden – eller samme vej, som man kom. Som tidligere nævnt, er der ikke så lidt af Nationalpark Thy over dette landskab, skønt det ikke har samme udstrækning, og dermed heller ikke giver samme oplevelse.

▶ Nissum Fjord

Ringkøbing Fjord og Nissum Fjord har mange lighedstræk. De ligger begge som lagunesøer indenfor en smal klittange, kun adskilt fra havet af nogle hundrede meter sand. De har begge haft naturlige udløb til havet, men har nu deres udløb gennem sluser. Der ligger et fiskerisamfund omkring begge sluser; henholdsvis Hvide Sande og Thorsminde. Og begge steder ligger der informationscentre; henholdsvis Fiskeriets Hus og Strandingsmuseet. Begge fjorde får tilløb af både ferskvand og saltvand, og er derfor brakke. Og begge har afgørende betydning for et meget stort antal yngle- og trækfugle. Nissum fjord dækker et areal på 7.000 hektar, svarende til 70 km². Med omkringliggende strandenge etc. er arealet dog betragteligt større. Nissum fjord er udpeget som Ramsarområde, og er bl. a. af International Waterfowl Research

Bureau udpeget som en af de 200 vigtigste vandfuglelokaliteter i Europa, Nordafrika og Lilleasien.

Nørre Fjand og Fjandø: På vej mod nord fra Husby Klitplantage kommer man til Sdr. Nissum. Efter yderligere to km kommer man til Fjand Gårde, hvor Nr. Fjand Vej går fra til højre. Kører man ind ad den, havner man helt ude på ”spidsen”, hvor der ligger en lille ”havn” med små fiskerhuse og en håndfuld joller – og herfra er der en fin udsigt over den sydlige del af Nissum fjord. Et godt stenkast ude i fjorden ligger den lille Fjandø, og da Skandinavisk Natur sidst besøgte stedet i slutningen af april, var der hundredvis af hættemåger, terner, svømmeænder, dykænder, gravænder og gæs på og omkring øen. Fjandø er et godt sted at starte besøget ved Nissum fjord, selvom det egentlige mål for de fleste antagelig vil være strandengene på vestsiden af Bøvling fjord (kør tilbage til 181’eren og fortsæt mod nord, for at komme derop).

Bøvling Fjord og klittangen: Den nordligste, smalle del af Nissum Fjord kaldes Bøvling Fjord. Her er Nissum fjord lavest, og ved lavvande er dele af fjordbunden ofte mere eller mindre tørlagt. Mellem Bøvling Fjord og hovedvej 181 ligger der en fem km lang stribe af strandenge, der virker som en magnet på både ynglefugle og trækfugle. Ved langsom, forsigtig kørsel – men allerhelst ved ophold på rastepladserne – har man fra 181 et glimrende udsyn over strandengene og kan se mange, spændende fuglearter.

Fuglene: Den hyppigste ynglefugl er viben med over hundrede par, men også atlingand, krikand, spidsand, gravand, gråand og skeand yngler her. Der er desuden en klydekoloni på engene. De vigtigste trækfugle er gæs; man ser flere tusinde grågæs, bramgæs, lysbugede knortegæs og mørkbugede knortegæs på disse enge. Der raster desuden et meget stort antal kortnæbbede gæs her ved Nissum Fjord; faktisk har man talt helt op til 7.000 fugle. Det betyder, at halvdelen af Svalbard-bestanden – for det er der, den kortnæbbede gås hører hjemme – raster indenfor en afstand af få km. Det sætter i grunden områdets betydning, i

hvert fald for netop denne art, i relief. Foruden gæssene raster og fouragerer også et stort antal vadefugle på disse strandenge; det drejer sig bl. a. om tusindvis af store regnsponer, hjejler, almindelige ryler og dværgryler.

Vegetationen: Strandengene er dannet ved aflejring af sand og slik på samme måde som marsken i Vadehavet og på Tipperne-Værnengene. Derfor finder man også her typiske marskplanter som kveller, strandrehage, annelgræs og strandasters. Og ligesom ved Tipperne-Værnengene kan man visse steder finde den lille særprægede bregne, slangetunge. Strandengene afgræsses af kreaturer; på den måde holdes vegetationen kort, og det kan strandengsfuglene bedst lide. Men mange steder omkring Nissum Fjord, vokser der høje, kraftige rørskove. Det er f. eks. tilfældet i den nordlige og østlige del af Bøvling Fjord og i den sydøstligste ”afsnøring” af Nissum Fjord, der kaldes Felsted Kog. Her er der om foråret en rørdrum-tuden, en blishønse-klikken og en rørsanger-sang, så det er en fornøjelse.

▸ Nørre Vosborg plantage, Nørre Vosborg Hede og Stråsø plantage

Inde i landet, øst for Nissum fjord og Ulfborg by, ligger der en række plantager og hedeområder, som også er et besøg værd. Det gælder bl. a. Ulfborg Plantage, Nr. Vosborg Plantage, Stråsø Plantage og de hedeområder, der danner en spændende landskabsmosaik med plantagerne; bl. a. Nr. Vosborg Hede. Især hederne er spændende, og Lilleåen, som er en glimrende ørredå, danner grænse ind mod den nuværende Holstebro Kommune, hvor man finder endnu flere og større hedearealer; bl. a. Vind Hede, der i sin tid var statens urfuglereservat.

▸ Vesterhavet

Og så er der jo Vesterhavet ... Nordsøen. Dette er rigtignok ikke noget specielt for Ulfborg-Vemb Kommune, men havet er alligevel med til at sætte naturen ind i en sammenhæng: vest for kommunen er der intet menneskeskabt; kun hav, kun natur –

og oppe mod nordvest ligger Færøerne og Island og ... Det er noget at tænke på, når man færdes langs den nordvestjyske havkyst.

3.3 Bæredygtighed

Det er vor vurdering, at den overvejende del af naturen i Ulfborg-Vemb Kommune er ganske robust. Dog peges der på sårbarheden i klitnaturen og på indlandhederne. Færdsel i netop disse naturtyper bør styres meget bevidst. Desuden understreges det, at Nissum fjord med omgivende arealer er udpeget som Ramsarområde med de begrænsninger, dette lægger på publikums færdsel.

3.4 Naturbrug og information

I dag er lystfiskeri, badning og windsurfing nogle af de naturaktiviteter, der drives i kommunen. Lystfiskeriet foregår bl. a. i fjorden og havet; badning i havet og i to skovsøer; og windsurfing dyrkes bl. a. på Nissum fjord. Turistkontoret fremhæver desuden organiserede svampeture i plantagerne øst for Ulfborg, og i samarbejde med Ringkøbing Amts naturvejleder (der er ikke ansat egen naturvejleder i Ulfborg-Vemb) gennemføres hvert år et antal guidede ture. Dette sker i regi af *Ud på tur*-konceptet, som også dækker de to øvrige kommuner i undersøgelsesområdet. Derudover har Skov- og naturstyrelsen udgivet en række foldere om sine arealer i kommunen.

4. Thyborøn-Harboøre

I den nordligste del af undersøgelsesområdet ligger Thyborøn-Harboøre Kommune. Her har vi haft samtaler med turistchef Tom Jack Rosenbøl på turistbureauet, og naturvejleder og naturgeograf Ulrik Geldermann Lützen. Lützen har desuden responderet skriftligt på det spørgeskema, vi har udarbejdet i forbindelse med researchen i de tre kommuner. Denne afrapportering er foretaget på baggrund af dette og vor egen research i Thyborøn-Harboøre.

4.1 Naturen i Thyborøn-Harboøre

Naturen i Thyborøn-Harboøre Kommune er på samme måde som naturen i Holmsland Kommune karakteriseret af havet, stranden og klitten. Desuden spiller Limfjorden, og engene og vådområderne på Harboøre Tange, en betydelig rolle i naturbilledet. Andre lokaliteter, som fremhæves af Geldermann Lützen, er Hygum Bakker og Ferring sø.

Harboøre Tange har på samme måde som Agger Tange nord for Limfjorden stor betydning for de skandinaviske fugletræk, bl. a. mellemlander kortnæbbede gæs fra Svalbard til og fra vinterkvarterene i Sydeuropa her; der er desuden en betydelig bestand af ynglefugle på tangen. Desværre skæmmes Harboøre Tange af kemikaliefabrikken Cheminova, som ligger midt på tangen og dominerer landskabsbilledet. Desuden – og langt værre – frarådes ophold på stranden mellem høfte 42 og 43 og på en betydelig del af engene indenfor på grund af forurening; i tillæg er badning og fiskeri simpelthen forbudt mellem høfte 39 og 45. Skilte på stedet informerer om dette.

Selvom Hygum Bakker og Ferring sø har sine kvaliteter, er det derfor – som vi ser det – Limfjorden, Kystcentrets formidling især om klit og maringeologi, og Thyborøn fiskerihavn, der er kommunens naturmæssige styrke. Især er historien om havets gennembrud til Limfjorden spændende, og sælerne i Thyborøn Kanal og fuglene og botanikken på fjordengene fremhæves.

4.2 Bæredygtighed

En betydelig del af naturen i Thyborøn-Harboøre er slitage-ømfindtlig sandnatur på samme måde som i de to øvrige kystkommuner – slitageproblemet i klitnaturen er dermed det samme her som langs resten af den jyske vestkyst. Midt på Harboøre Tange er der anlagt en cykel- og vandresti i hele tangens længde, og desuden er det muligt at køre i bil på den nordlige del af tangen. Både stien og vejen fører ind til centrale dele af engene, og man har godt indsyn og gode observationsmuligheder herfra; det vurderes, at sti og vej tåler relativt stor trafik, men i hvilket omfang trafikken forstyrrer fuglelivet er pt. uklart. Observation af sælerne i Thyborøn Kanal gøres i grunden allerbedst fra færgen Thyborøn-Agger Tange, men der er også steder på land, hvorfra man kan se sælerne; færgens kapacitet er begrænset, men måske kunne der være basis for udvikling af et koncept med sælture med udgangspunkt i Thyborøn havn? Fuglelivet på fjordstrandengene observeres primært fra landevejen mellem Thyborøn og Cheminova, og selve stranden oplever man ved at vandre langs kysten; det antages, at fjordstranden her har samme tolerance som Limfjordskysten i øvrigt – og dermed antagelig tåler en vis vandrertrafik.

4.3 Naturbrug og information

Kystcenteret og Jyllandsakvariet i Thyborøn står centralt i naturformidlingen i Thyborøn-Harboøre Kommune. De to centre har henholdsvis 54.000 og 70.000 gæster årligt; en del af disse gæster er dog gengangere (besøger begge institutioner). Det siger dermed sig selv, at de to formidlingsinstitutioner spiller en vigtig rolle i kommunens og regionens naturformidling til turister. Naturgeograf Ulrik Geldermann Lützen blev ansat på Kystcentret i februar 2005, og er under uddannelse som naturvejleder. Lützen har allerede gennemført flere naturvejlederarrangementer for turister; bl. a. en havnetur, en bunkertur og en Limfjordsfortælling (tangens historie og havets gennembrud til Limfjorden). Kommunen har med andre ord en bevidst hold-

ning til naturformidling, og det er vor vurdering, at dette kan intensiveres. ... at der måske ligger et potentiale for udvikling af guidevirksomhed i kommunen.

Vestkyststien og Nortrail cykelstien går gennem kommunen, og følger den gamle studevej, så godt som den kan (det meste af studevejen ligger i dag på havets bund). Lützen planlægger at lave en mindre turfolder til naturnet.dk i løbet af vinteren om dette. Naturaktiviteterne er primært knyttet til hav og fjord ... fugle og lystfiskeri fra land og fra båd.

5. Fiskerihavnene

Thyborøn-Harboøre, Ulfborg-Vemb og Holmsland er alle fiskeriafhængige kommuner, og de tre kommuners fiskerihavne – Thyborøn, Thorsminde og Hvide Sande – spiller en vigtig rolle; ikke alene som hjørnesten i kommunernes erhvervsbillede, men også som en dokumentation for de marine naturressources betydning for befolkningen mod vest. Vi plejer at sige, at *Stranden er havets spejl*, og det er fiskerihavne også. Udtrykket dækker over det faktum, at muslingeskaller, sneglehuse, sepiaskaller, tang og så videre, som skyller op på stranden, er en refleksion af det liv, der leves i havet ud for kysten. På samme måde bringer fiskerne et udsnit af det marine liv med sig i havn, og det er oplagt for en naturformidler at udnytte dette i sin formidling. Dette sker så i øvrigt også allerede i området i dag: Fiskeriets Hus arrangerer havneture, og som ævnt har også naturvejlederen i Kystcentret har haft en havnetur på programmet i *Ud på tur*-regi.

6. Eksisterende nabosamarbejde og nye storkommuner

Det er karakteristisk for alle de tre kommuner, at de i en vis udstrækning har naturformidlingssamarbejde med aktører udenfor egne kommuner. Man har tilsyneladende valgt at se undersøgelsesområdet som en samlet region i stedet for adskilte lokalområder – og det er min vurdering, at dette er en god og rigtig strategi. Som nævnt ovenfor har man *Ud på tur*-samarbejdet i Ringkøbing Amt, og desuden spiller Klosterheden statsskovdistrikt en rolle i alle de tre kommuners naturformidling ... den nye *Naturbus* kører i hele regionen. I øvrigt planlægger man i Holmsland et tilbud under ledelse af naturvejleder Marianne Linnemann, Oksbøl Statsskovdistrikt, som ikke kun dækker Holmsland Kommune, men også bevæger sig ind i Skjern Kommune, ind på Tipperne/Værnengene og op langs Skjern å ... måske et forvarsel om, hvad der kommer til at ske efter kommunalreformens implementering, hvor de nuværende kommuner netop slås sammen med nabokommunerne, og nye spændende naturområder kommer under samme kommunale tag.

7. Uddannelse

Det har været relevant at se lidt på uddannelsesniveaet i den regionale naturvejledning. Ulfborg-Vemb Kommune har ikke egen naturvejleder, men forlader sig på amtets og Klosterheden Statsskovdistrikts naturvejledere. Thyborøn-Harboøre Kommune *har* egen naturvejleder – som nævnt naturgeograf undervejs med naturvejlederuddannelsen; vedkommende er ansat på Kystcentret, som derfor også er hans primære ansvarsområde, skønt han også har opgaver i kommunen udenfor Kystcentret. I Holmsland Kommune fungerer direktøren ved Fiskeriets Hus som nævnt som naturvejleder; vedkommende er uddannet fiskeriteknolog med pædagogisk tillægsuddannelse, og er dermed godt kvalificeret for formidlingsopgaven – måske er det tankevækkende, at Fiskeriets Hus, som altså dermed løser en vigtig opgave i Holmsland Kommune, er en privat institution, der drives helt uden offentlige tilskud.

Under vort besøg på turistbureauet i Hvide Sande drøftede vi spørgsmålet om naturfaglig kompetence hos medarbejdere i turismen med Mette Mathiesen. En sådan kompetence eksisterer ikke i formaliseret form; der indgår ingen egentlig oplæring om lokalområdets natur i turistmedarbejdernes uddannelse. Måske er det ikke så overraskende, og vi antager, at dette er et generelt forhold i turismen. Mathiesen udelukkede imidlertid ikke at en sådan oplæring kunne være nyttig og relevant, og vi drøftede muligheden for at gennemføre korte, naturfaglige kurser for turistbureauers ansatte; målet med sådanne kurser skulle være at give turistmedarbejderne bedre forudsætning for at informere naturturisten om lokalområdets muligheder.

8. KONKLUSION

Det er vor vurdering, at den oplevelsesmæssige styrke i *Thyborøn-Harboøre Kommune* primært er knyttet til fiskerihavnen, Limfjorden, sælerne, Jyllandsakvariet, Kystcentret med klitterne og den marine geologi – og efter vor opfattelse kun i en vis udstrækning til Harboøre Tange; dette skyldes, at store dele af de centrale eng-arealer og stranden omkring høfte 42 er defineret som giftområder, og at Cheminova, jernbanen og hovedvejen er et visuelt og ”klangbundsmæssigt” problem. Det er vanskeligt at abstrahere fra disse forhold, og den renhed, uberørthed og stilhed, man forventer at finde som klangbund for naturoplevelsen, er her forstyrret i betydelig grad.

Det er ligeledes vor vurdering, at den oplevelsesmæssige styrke i *Holmsland Kommune* er knyttet til klitterne, stranden og havet – og da primært som grundlag for badeturisme. På samme måde som i Thyborøn-Harboøre Kommune spiller fiskerihavnen en vigtig rolle, og lystfiskeriet omkring slusen og Ringkøbing fjords udløb i havet har et vist potentiale. Fiskeriet Hus står centralt i naturformidlingen og bidrager til kommunens samlede naturtematiske attraktionsværdi. De relativt begrænsede adkomstmuligheder til Ringkøbing fjord ser vi som et problem, men er dog opmærksom på at den meget aktive brug af fjorden i forbindelse med windsurfing er en naturbaseret aktivitet, som bidrager til kommunens naturturistappel (idet surfere her defineres som naturbrugere). Holmsland Kommune udgøres af den 40 km lange, men meget smalle landtange mellem Nymindegab og Søndervig; langs en meget stor del af Holmsland Klitvej står sommerhusene skulder ved skulder, og det har efter vor vurdering en uheldig indflydelse på naturoplevelsen.

Som tidligere nævnt føler vi, at *Ulfborg-Vemb Kommune* helt klart er den af de tre kommuner, der har mest at tilbyde den naturglade turist – og som dermed antagelig også har det største potentiale for udvikling af naturbaseret erhvervsvirksomhed. Vi fremhæver især: Husby klitplantage, badesøen i plantagen, klithederne, klitterne, stranden og havet vest for klitplantagen; Nissum fjord med omgivende strandenge, fuglene og Thorsminde; desuden plantagerne og hederne øst for Ulfborg; og Storåen og Lilleåen med ådale.

Det er vurderingen, at naturen i Thyborøn-Harboøre og Holmsland kommuner næppe hver for sig alene kan danne grundlag for en betydelig forøget satsning på naturbaseret erhvervs- og turismeudvikling. Set som en helhed – inkl. Ulfborg-Vemb – tror vi imidlertid, at regionen har et relativt stort potentiale, og et formaliseret, tværkommunalt samarbejde om en strategi for udvikling af naturbaseret erhvervsvirksomhed spår vi gode muligheder; ikke mindst efter implementeringen af kommunalreformen, hvor de tre nuværende kommuner slås sammen med nabo-kommuner, og dermed får ”adgang” til nye spændende og ikke mindst varierede og større sammenhængende naturarealer. Det er dog samtidig vor vurdering, at regionen næppe har samme appel til et internationalt publikum af naturinteresserede turister som Nationalpark Thy vil få, skønt en del af naturområderne i de tre kommuner har uvurderlig betydning for et stort antal ynglende vådmarksfugle og for de internationale fugletræk – og dermed har betydelig interesse i ornitologiske kredse.

Når det gælder karakteren af eventuel ny naturtematisk erhvervsvirksomhed, forestiller vi os *for eksempel* følgende:

- ▶ Naturbaserede kundskabsferie-koncepter, hvor viden, oplevelse, god mad og indkvartering med god standard udgør en samlet helhed; måske kunne dette tiltale et segment af kvalitetsbevidste voksne – og måske børnefamilier afhængig af tema – som søger korte ferier med indhold.
- ▶ Vi tror desuden, at små 1-2-3 mands guidevirksomheder som tilbyder sælture, fiskeriauktionsbesøg, opskylsture langs hav- og Limfjordsstranden, botaniktur, fugleture med mere kan finde et eksistensgrundlag, måske i samarbejde med udbydere af kundskabsferierne og kurser (næste punkt).
- ▶ Mindre kursusvirksomheder som tilbyder kurser dels med naturfagligt indhold, dels med mere oplevelsesorienteret indhold – f. eks. kurser i windsurfing, dykning, kanopadling i de større vandløb og på fjordene, havkajak med udgangs-

punkt i fiskerihavnene, fluefiskeri ved Storåen og Lilleåen, og måske madkurser baseret på fisk, krebs- og skaldyr, bær, svampe, teplanter og snapseurter. Og igen, meget gerne i samarbejde med andre aktører i området.

- ▶ Desuden foreslår vi, at det undersøges, om der kunne være et marked for naturprodukter produceret i Vestjylland, til salg lokalt og nationalt: *Syltetøj og marmelade fra vestjysk natur*, *Naturlig te fra vestjysk natur*, *Bjesk på urteblandinger fra vestjysk natur* ... De fiskeriafhænge kommuners vigtigste naturressource – fisken – kunne måske også finde sin plads her og sælges som en del af et samlet, vestjysk naturressourcekoncept. Vi tror, at dette i udgangspunktet er noget for små producenter, måske som nicheproduktion for etablerede primærproducenter – landmænd og fiskere – men også som grundlag for etablering af små, nye erhvervsvirksomheder i området.

